

Mítosz és valóság nyomában a svájci „Hun völgyben”

Milyen szép és romantikus lenne, ha valóban a magyar nép rokonait, a hunok leszármazottjait látogathatnánk meg Svájc egyik turisztikai nevezetességévé fejlődött völgyében, Val d'Anniviers-ben! Vannak, akik meggyőződéssel vallják, hogy rokonaink élnek ott, az anniviardokat azonban – úgy tűnik – különösebben nem foglalkoztatja ez a kérdés. Mi mégis lelkesedéssel kerestük fel a „Hun völgyet”.

Április elején Svájc 2000 méter magas hágói még járhatatlanok. Az utakat méteres hó borítja, így aki Wallis kantonba autóval szeretne bejutni, vagy az ország nyugati feléből, a Genfi tó irányából kell közelítenie, vagy autóstól a vonatozást kell választania. Jól kiépített vasúti alagútrendszer biztosítja ugyanis a gyors és biztonságos közlekedést.

A Rhône völgye és az ide torkoló kisebb völgyek már régóta nincsenek elzárva a világtól, sőt igazi síparadicsomnak számítanak. A Val d'Anniviers-i emberek a vendéglátással, turizmussal vannak elfoglalva, amiből jól élnek, és különösebben nem foglalkoztatja őket identitásuk. Egy kicsit csodálkoznak is, amikor az arra járó magyar afelől érdeklődik, tudják-e, hogy rokonoknak, a hunok leszármazottjainak tartják őket. Tudják, persze, és ajánlják Bernard Crettaz szociológus könyvét, aki a genfi egyetemen tanított, nyugdíjaskorára visszatért Val d'Anniviers-be, szülőhelyére, és összegyűjtött mindent, ami ezzel a témával kapcsolatos.

Az esős április eleji délelőttön Bernard Crettaz kedvesen fogad és hív meg egy fondure. Miközben az olvadt sajtot mártogatjuk a közös tálból, franciául magyarázza, tulajdonképpen mikor fedezték fel a városiak a világtól elzárt, ezért rejtélyeket sejtető völgyüket.

Nagy-nagy történelmi téma ez – kezdi a visszatekintést Bernard Crettaz –, amelynek ma már nem tulajdonítanak jelentőséget. A városi emberek a 18. században kezdték felfedezni a völgyet. 1780 körül a genfi székesegyház kántora, Marc-Théodor Bourrit jött el megnézni Val d'Anniviers-t, a települések és hegyek között vándorló életmódot folytató embereket figyelve jutott arra a következtetésre, hogy az anniviardok félig-meddig nomádok. Ő jelentette ki elsőként, hogy az itteniek a hunok leszármazottjai. Erre azt a magyarázatot adta, hogy amikor Attila Róma alatt elvesztette a csatát és visszavonult, csapata egy része Val'Anniviers-ben talált menedéket, leszármazottjai pedig vadak, mint a hunok.

„Tudóshadjarat”

Ettől kezdve a 19. század folyamán sok tudós érkezett Val'Anniviers-be. Egy részük azt vallotta, hogy az anniviardok igenis a hunok leszármazottjai, mások tagadták ezt. A hun elméletet vallók az építészetet, a halottkultuszt, a rovásjelek használatát, a búcsúk idején körbehordozott tárgyakat hozták fel érveként. A vita akkor érte el csúcspontját, amikor az erdélyi szász származású Anton Karl Fischer 1896-ban megjelentet-

Utcarészlet Val d'Anniviers-ben. Nem keresik mélyen a gyökereket

FOTÓK: TAKÁCS ÉVA

te *Die Hunnen im schweizerischen Eifischthale und ihre Nachkommen bis auf die heutige Zeit (A svájci Eifisch-völgyi hunok és utódaik a mostani idő-kig)* című könyvét. 1920-ban aztán a vitát azzal a következtetéssel zárták le Svájcban, hogy nincs kapcsolat a hunok és az anniviardok között.

Arra a kérdésre, hogy a völgybeliek mit tartanak magukról, mennyire élt a köztudatban a származásnak ez a lehetősége, Bernard Crettaz saját családját hozza fel példának.

– Nehéz megítélni, mit gondoltak az én nagyszüleim idejében, de nem hallottam népi forrásból azt mondani, hogy a hunoktól származunk. 1920-tól 1980-ig nem is foglalkoztak a témával. Akkor magyar kutatók jöttek Val d'Anniviers-be, hogy az orvosoktól vérmintát kérjenek genetikai vizsgálatokhoz. Ennek azonban az eredményét nem ismerjük. Úgy tudom, az orvosok adtak vérmintát, de nem nagyon beszéltek róla, az egész mintha titokban zajlott volna. Nyitottan várom a genetikai vizsgálat eredményét, hátha mégis rokonok vagyunk.

Kiszely István 1996-ban kiadott, *A svájci Hun-völgy* című munkájában erről a következtöket írja: „A »fordulatot« a Val d'Anniviers kutatásában az a vizsgálat jelentette, aminek során dr. Jean-Marc Caloz Vissoie-i körzeti orvos a völgy legősibb lakóitól vérmintákat vett, és azokat elküldtük Osakába, Hideo Matsumoto professzorhoz. A vérminták tanúsága szerint az őslakók egy része »belső-ázsiai« markerű, azaz vérsavójuk olyan speciális immunanyag-megosztást mutat, amely Európa népeire nem jellemző, viszont megtalálható azokon a területeken, ahonnan a hunok jöttek, ugyanakkor kimutatható az avar lakosság és a honfoglaló magyarság ősi szállásterületein is. Ebből arra a következtetésre kellett jutni, hogy az anniviardok valóban nem ősi európaiak, hanem vagy a hunok, vagy az avarok, vagy a honfoglaló magyarok Svájcban élő maradványai.”

Nem közös a lovas íjászat

Kiszely István és a hun származást vallók véleménye ma már nem izgat senkit Val d'Anniviers-ben. Vannak azonban, akik a turizmus terén igyekeznek – inkább saját maguknak – tőkét kovácsolni a legendából. Mosolyogva mondja Bernard Crettaz, hogy ezek az emberek házakat mutogatnak, amelyekről azt mondják, olyanok, mint a magyaroké. De ezt csak a turisták elkápráztatására teszik. És ha már a turizmusról esett szó, egy másik kedves történetet is mesél vendéglátónk: két éve levelet kaptak Magyarországról. A levélíró a Val d'Anniviers-i „unokatestvérekhez” azzal az ajánlattal fordult, hogy közös

Bernard Crettaz szociológus

ősi sportunk, a lovas íjászat kapcsán kellene felvenni a kapcsolatot. Hát az egész völgy jót derült az ötleten, ugyanis lovuk sosem volt, a terhet szamarakkal hordták a meredek hegyi utakon, és íjászatnak pedig az egyvilágon semmi hagyománya nincs arrafelé. „A hatóságok engem kértek fel, válaszoljak erre a levélre. Megírtam, hogy mi nem hiszük, hogy a magyaroknak és az anniviardoknak közös őseik lennének, de szívesen elmennénk Magyarországra, hogy megismerjük a lovas íjászat hagyományát. Azóta sem kaptunk választ erre a levélre.”

Az anniviardok eredetére vonatkozóan így összegez Bernard Crettaz: „A 18. századi emberek tulajdonképpen mítoszt teremtettek. Archaikus vonásokat, kapcsolatokat kerestek, és látva a sajátos, nomád életmódot folytató népeket, összefüggésbe hozták a vándor népekkel. (Volt olyan változat is, amely a szaracénokat jelölte meg őseinknek.) Amikor egy városi feljön a hegyekbe, néha a jó értelemben vett vadságot találja, ahogy Rousseau mondja, a mi esetünkben pedig ennek a vadságnak a »remekműveivé« váltunk” – vezeti vissza a mítosz svájci eredetét Crettaz, majd folytatja: „A szövegek elemzésekor rájöttem arra, hogy Magyarországon annak idején újraértelmezték mindazt, ami a hunokkal, Attilával kapcsolatos. Míg azelőtt a hunokat gonoszoknak mutatták be, az átértelmezés következtében békés, demokratikus népnek tüntetik fel, akiről csak más népek mondták, hogy rosszak. Ez összefüggésben van azzal, hogy a 19. században elsősorban J. J. Rousseau hatására a barbár népeket tökéletesnek tüntették fel. Tehát ha a hunok tökéletes nép, akkor tökéletesnek nevezték az anniviardokat is. Ez a tökéletes nép elmélet A. K. Fischer könyvében éri el tetőpontját” – mondja Bernard Crettaz.

Csak a képzelet segít

A kutatók a hunoktól való származás egyik bizonyítékaként az anniviardok által beszélt nyelvet hozzák fel. Hogy milyen nyelvjárást beszéltek, és mikor történt meg a nyelvsváltás, azaz mikor vált általánossá a francia nyelv használata a völgyben, erre a kérdésre is megadja a választ Bernard Crettaz: „1938-ban születtem. A szüleim patois nyelvjárársban szóltak hozzám, én viszont már franciául válaszoltam. Más völgyektől eltérően mi nem örítettük meg a nyelvjárársunkat. A patois különben Dél-Franciaország egyik dialektusának, a provanszál nyelvnek egy nagyon régi formája. A környékbeli völgyekben különbö-

ző változatai élnek, akárcsak Olaszország északi részén. Val d'Aostában például jól megértik a patois-t. Tehát szerintünk nincs semmi titok, rejtély a nyelv szintjén, sem a kérdésben.”

Bernard Crettaz *Az anniviardok barbárok és civilizáltak* című könyvében összefoglalta mindazt, amit az évszázadok során a völgyről és lakóiról írtak. A könyv alcíme: Egy „primitív, eredeti és tökéletes” völgy felfedezése a XVIII–XX. századi városi utazók által. Szerzőtársával, Evelyne Guillaume-mal együtt azt mutatja be, hogyan látták őket a kívülálló utazók, és mi a valóság. Saját forrásait, hagyományait keresték, nem pedig azt, van-e valójában köztük a hunokhoz vagy nincs. Hagyományaik között vannak a halálhoz, temetéshez kapcsolódó szokások, amelyek Bernard Crettaz szociológus „szakterületének” számít. A. K. Fischer könyvében a hun ősréke vezetői vissza a halotti tor szokását. Bernard Crettaz elmondja, hogy régen az esküvő idején a házasulók pincéjükben elkészítették a bort saját temetésükre. A temetés során pedig nagy halotti ünnepet tartottak, ahová a közösség minden tagja hivatalos volt. A hagyomány kutatásakor a szociológus német, kelta, görög-római, de mindenekelőtt egyiptomi kapcsolatokat talált az anniviardok szokásaival. „Ez ma már olyan kérdés, amit megfejtetni nem lehet, segítségül hívhatjuk a képzeletet, de biztosat nem mondhatunk” – vélekedik.

Régi hagyományok és új szokások keverednek Val d'Anniviers-ben. A turizmus kedvéért ma már maszkos karneválokat szerveznek, aminek végképp semmi hagyománya itt. De ami régóta az övék, azt is kicsinosítva, virággal díszítve az idegenforgalom szolgálatába állítják. Az egykori színek, pajták például jó dekorációt biztosítanak a hegy oldalában meghúzódó faluban. Talán ezért is mondja Bernard Crettaz, hogy giccses, alpesi paradicsomnak számító Grimentz. Erdélyi látogatóként pedig inkább azt a következtetést vontuk le a látottakból, hogy jól, okosan gazdálkodnak azzal a kincessel, ami csak az övék, és amit nagyszüleik, dédszüleik hagytak rájuk. Eszükbe sem jut például amerikai vagy mediterrán stílusú házakat építeni. A külföldi ácsokkal is anniviers-i stílusban építtetik házaikat. Ezért nehéz eldöntenünk, hogy a négy-öt frissen befejezett faépület közül melyik kettőt építhették fel és hozhatták Romániából. Bernard Crettaz mondja, hogy egy francia céget bízott meg az építéssel, amely aztán egy román céggel végeztette el a munkát. Lehet, hogy éppen Hargita megyei ácsok munkáját dicsérik a legújabb alpesi házak?

Miközben a drótkötélpálya kabinja fáradt szívet hoz le a három méteres méteres hegyekből, és az esőfelhők mögül megjelenő nap megmutatja a völgy teljes szépségét, arra gondolunk, jó lenne megtanulni az anniviardoktól – akár rokonaink, akár nem – hagyományaik tisztelését, ápolását, és azt, hogyan tudják mindezt saját hasznukra és az idegenek gyönyörködtetésére kamatoztatni.

Takács Éva